

Nr 183.

Av herr **Lindhagen**, om en effektiv rättsordning för bildandet av nya jordbruk.

Frågan om bildandet av nya jordbruk, även kallad rikets kolonisation, föranleddes av en riksdagsskrivelse år 1925. Det gäller således kolonisation även på enskild mark, tillhörig bolag och större godsägare. Kronan har uttömt sina resurser och vad som finns kvar är till läge och beskaffenhet sämre än den enskilda jorden. Kolonisation uppåt snögränsen i Lappmarken får särskilt tas med försiktighet.

Arbetslösheten, de många svårigheterna för landsbygdens befolkning och minskning i emigrationsmöjligheter ha framtvingat uppmärksamhet på denna sak.

Bildandet av nya jordbruk förutsätter först anskaffandet av tillräcklig mark till uppodling och ett tryggt fyllande av virkesbehovet ävensom odlingsmöjligheter för framtiden. Däri inbegripas erforderliga och rimliga uppgörelser vid den tid, på den plats, i den omfattning, mot det pris och till förmån för den person, som vederbör.

Därtill kommer den ekonomiska frågan. Bildandet av nya jordbruk genom nyodling är en vanskelig sak i vår tid, särskilt om det skall äga rum utan ryggrad i hembygden. Odlings- och i all synnerhet byggnadskostnaderna äro stora, och vår tids stegrade levnadsbehov öka svårigheterna. Man anser därför, att den som inlåter sig på denna sak måste medföra i eget kapital inemot 5,000 kronor. Således skulle även här gälla, att endast den, som har pengar, kan vinna någon framfärd. En obemedlad, som äger stor duglighet men står med två tomma händer, kan ej hjälpas. På denna punkt kände sig 1928 års riksdag något generad och begärde förslag om åtgärder. Men regeringen kan naturligtvis icke trola. Vill man hjälpa den obemedlade, så måste riksdagen anslå erforderliga medel såsom gåva eller med andra ord 5,000 kronor i genomsnitt. Staten understödjer så många ändamål som äro mera behjärtansvärda. Här gäller det ju att åstadkomma något rättvist och avsevärt för rikets kolonisation. För de 106 miljoner kronor, som anslogos för nybyggnad av flottan, skulle istället kunat skänkas till vart och ett av 21,200 nya jordbruk 5,000 kronor. Detta blev i sanning ett produktivt och varaktigt inslag i folkförsörjningen.

Här fordras således uppenbarligen en rättsordning och ej något »välörenhetens ordnande». Så uppfattade också jordkommissionen saken. Den framlade förslag till lagstiftning om en allmän nybyggesverksamhet i

riket, och i spetsen för desamma sattes ett lagförslag om statsåtgärder för bildandet av nya jordbruk.

Rättsordningen måste enligt sakens natur stödjas av rätt till expropriation. Denna är dock, såsom vi böra påminna oss, blott ett av de erforderliga leden i en rättsordning. Expropriationsrätt framtvingar frivilliga uppgörelser på rimliga villkor och behöver därför sällan tillämpas.

Expropriation i och för sig är icke någon partisak. Den är redan genomförd för många ändamål och även i den sociala jordfrågans intresse såsom i ensittarlagen, som medgiver ägare av hus på annans grund att tillösa sig tomtområdet. Norrlandskommitténs stora majoritet av konservativa och liberaler föreslog i sitt betänkande 1904 en expropriationslag till stöd för ny jordbruksbildning. Värmlandsundersökningen och jordkommissionen (band IV) likaså med anslutning från både liberaler och socialdemokrater. Den gamla högern har utom i norrlandskommittén alltid motsatt sig expropriation för sistberörda ändamål, likaså ock bondeförbundet. Numera ansluta sig även liberaler och frisinna till motståndet.

Såsom skäl för detta motstånd har nu liksom även tidigare anförts, att jord finnes till salu särskilt i södra delarna av riket i tillräcklig utsträckning. Detta salubjudande avser emellertid företrädesvis redan odlad jord, som kan styckas. Ny kolonisation bygger på nyodling. Uppenbart är, att i varje fall icke all jord, som väl lämpar sig, står till buds. I synnerhet gäller detta, om jorden, såsom oftast bör ske, skall tillhandahållas kolonisterna i hemorten. Från så gott som alla kommuner i Värmland meddelades värmlandsundersökningen, att detta var nödvändigt.

Ett litet exempel till sakens belysning. Lars, småbondens son, och Greta, den närboende arrendatorns dotter, ha utsikt att skapa sig ett jordbrukshem, om en på närbelägen bolagsmark befintlig odlingslägenhet kan bliva deras. De kunna då småningom odla jorden och bygga husen med stöd av hemmen samt de arbetsförtjänster och övriga relationer, som i orten stått dem till buds. På detta sätt utnyttjas bäst deras egen arbetskraft och nedbringas det allmännas bidrag. Omvårdnaden om folket i trängande fall måste vara individuell och icke blott ägnas tänkta personligheter. Den måste med andra ord bestå Lars och Greta och just dem. Där de av ödets skickelse slagit rot i en karg jordmån måste denna uppluckras och befruktas för dem. Konjunkturpolitikens slamrande spel i huvudstaden och i residensstäderna om makten med brickor och tärningar, med förevändningar och undanflykter är döden för Lars och Greta i den tysta förbisedda vrån i landsbygden. Sådant är läget för människorna i landet.

Även de tre så kallade bolagsreservanterna i norrlandskommittén påstodo, att jord fanns och att expropriation därför ej behövdes, men de tillade det väl icke var nödvändigt, att jord anskaffades just i hemorten. Däri låg ett erkännande, att i sådan händelse behövdes i varje fall expropriation.

Rätta skälet till motståndet är självklart och mänskligt: den instinktiva förnimmelsen, att »äganderättens helgd» står på spel. Därför må endast

tillåtas frivilliga avtal mellan en härskande jordägare samt en maktlös kolonist och en maktlös stat. Emellertid få jordägaren ersättning i penningar. Skälig hänsyn bör enligt lagen tagas till avsevärda olägenheter för honom. Expropriationen skall självfallet också gälla endast bolags och större gods-ägares fastigheter.

En särskild fråga är anskaffande av jord genom fideikommissförsäljning. Numera försäljes fideikommissjord, särskilt arrendegårdar utan att, på sätt riksdagen påyrkat, saken regleras genom särskild författning. Hänsyn tages icke till den vinst, som genom detta tillstånd tillfaller fideikommisset. I Danmark har däremot genom lag en del av vinsten indragits, d. v. s. »socialiserats» och med den har upprättats jordbrukskolonier, som sägas vara blomstrande. Vidare saknas tillräckligt skydd vid försäljning för arrendatorerna. Jordägaren bestämmer enväldigt, om försäljning skall äga rum, om priserna som fastsatts genom av honom utsedda värderingsmän, om betalningssättet, om vilken som skall tillåtas köpa, om äventyret för arrendatorn att få övergiva arrendet, ofta fäderneärvt, om han ej finner sig i villkoren. Den kontroll som justitiedepartementet kan utöva är godtycklig och måste i viktiga delar bli otillräcklig och vanmäktig.

Det hemställes,

att riksdagen beträffande bildandet av nya jordbruk (rikets kolonisation) ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till ändamålets vinnande genom en effektiv rättsordning, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt.

Stockholm den 21 januari 1929.

Carl Lindhagen.
